

А. А. Халецька, кандидат наук з державного управління, доцент, докторант Національної академії державного управління при Президентові України

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Якісні зрушення в економіці, що відбулися внаслідок системної трансформації українського суспільства упродовж останнього десятиліття, зумовили необхідність формування принципово нових суспільно-економічних відносин, які б відповідали вимогам побудови соціально орієнтованої держави. Сучасна державна політика в Україні недостатньо відображає інтереси соціальної сфери села. Тому проблема державного регулювання соціальної сфери в сільській місцевості особливо виділяється своєю актуальністю. У статті визначено особливості державного регулювання соціальної сфери в сільській місцевості, досліджено шляхи розв'язання соціальних проблем села.

Качественные сдвиги в экономике, которые произошли вследствие системной трансформации украинского общества в течение последнего десятилетия, обусловили необходимость формирования принципиально новых общественно-экономических отношений, которые бы отвечали требованиям создания социально ориентированного государства. Современная государственная политика в Украине недостаточно отображает интересы социальной сферы села. Поэтому проблема государственного регулирования социальной сферы в сельской местности особенно выделяется своей актуальностью. В статье определены особенности государственного регулирования социальной сферы в сельской местности, исследованы пути решения социальных проблем села.

Qualitative changes in economics as a result of systematic transformations of Ukrainian society during last decade have been determining the necessity of formation principally new socio-economic relations which could correspond the demands of socially-oriented state. Modern public policy in Ukraine has the lack of agreement of interests of rural social sphere. The problem of public administration of rural social sphere is of great interest now. In the article the peculiarities of public administration of social sphere in rural areas as well as investigation of ways in solving rural social problems have been analyzed.

© А. А. Халецька, 2009

Ключові слова. Державне регулювання соціальної сфери в сільській місцевості, доходи, оплата праці, зайнятість, соціальна інфраструктура, якість життя.

Вступ. Політичні та економічні загрози сьогодення актуалізують соціальну складову державної політики України. Соціально-економічні перетворення, пов'язані із затвердженням ринкових відносин у країні, впливають як на умови фінансування її економіки, так і на соціальну політику держави у сфері соціально-трудова відносин. Конституцією України закріплено положення про соціальну спрямованість державної політики, тобто створення умов, що забезпечують підвищення доходів, рівня життя і захист населення. Здійснення головної мети соціальної політики визначається підвищенням рівня і якості життя громадян України, проте не може бути охарактеризованим з позицій її ефективності через відсутність або недостатність адекватного законодавчого врегулювання у сфері соціальних виплат і соціальних систем.

Аналіз літературних джерел дозволяє дійти висновку, що у сфері соціальної політики існує ряд дискусійних положень щодо формування національної моделі соціально орієнтованої держави в Україні, необхідності поєднання соціальної та економічної політики як єдиного шляху розв'язання соціальних питань, ролі профспілок у розвитку соціально-трудова процесів [1–7]. Важливим напрямом досліджень у визначенні концептуальних засад трансформації соціальної сфери України та основ державної регіональної політики, політики соціального захисту стали наукові праці О. І. Амоші, В. Д. Бабкіна, В. Я. Бідак, М. М. Білінської, В. Г. Бодрова, Г. К. Губерної, Б. М. Данилишина, Т. А. Заяць, В. І. Куценко, Л. М. Ліпич, Ю. В. Макогона та інших. Завдяки їх науковим розробкам можна стверджувати, що нині наука державного управління має чимало здобутків, зокрема щодо виявлення особливостей державного регулювання соціальної сфери, формування соціально орієнтованої ринкової економіки та розбудови соціальної держави, визначення рівня цивілізованості України як європейської держави у забезпеченні гідного рівня та якості життя населення.

Разом з тим рівень “соціальності” в соціальній політиці України є низьким, порівняно з традиційно цивілізованою соціальною Європою. І якщо проблеми соціального захисту населення в міській місцевості все ж розв'язуються, то соціальні проблеми села в нашій країні набувають усе більшої гостроти.

Соціальна сфера сільської місцевості, що формувалася століттями і особливо в останні десятиліття, приречена на кількісні та якісні зміни. Сільський устрій життя і вигляд населених пунктів у сільській місцевості, що був породжений крупним колективним (колгоспним, радгоспним, індивідуальним) сільським господарством, має свої відмінності від міських умов. Сучасна державна політика в Україні недостатньо відображає інтереси соціальної сфери села. Тому проблема державного регулювання соціальної сфери в сільській місцевості особливо виділяється своєю актуальністю.

Постановка завдання. Мета публікації – розкриття особливостей державного регулювання соціальної сфери в сільській місцевості, виявлення і визначення шляхів розв'язання соціальних проблем села.

Результати дослідження. Відомо, що соціальна сфера в сільській місцевості динамічна. Водночас основою розв'язання соціальних проблем села є, на нашу думку, не тільки державний бюджет країни, але й аграрний сектор економіки.

Дійсно, розвиток сільськогосподарського виробництва істотно впливає на формування соціальної сфери на селі. У перехідний період сільське господарство, як і інші галузі національного господарства, зазнає змін. У ретроспективі аграрна реформа, що проводилася з початку 90-х рр., спрямовувалася на створення багатокладної економіки на селі. В економічній літературі середини 90-х рр. наголошувалося, що різноманіття форм власності, розширення можливостей реалізації стратегічних цілей реформування соціальної сфери на основі розумного поєднання принципів платності й безкоштовності сприятиме формуванню системи розподільних відносин для надійного забезпечення прожиткового мінімуму і соціальних гарантій населенню, що проживає на селі [1]. Проте передбачуваного результату не було досягнуто. Ні різні форми власності, ні поява платних послуг більш високої якості на селі не змогли забезпечити прожиткового мінімуму селян.

На відміну від міського населення, сільське диференційованіше за рівнем середніх грошових доходів на душу населення. Висока поляризація доходів робить проблему бідності на селі все гострішою. За даними моніторингу соціально-економічного потенціалу сімей за останні 3 роки, рівень бідності в сільській місцевості практично удвічі вищий, ніж у місті. Ще складніша ситуація з відтворенням робочої сили на селі. За останні роки найнижчий за видами економічної діяльності рівень середньої заробітної плати був у працівників сільського господарства (876 грн) та у сфері рибальства, рибництва (922 грн).

Для працівників сільського господарства станом на 1 січня 2008 р. існувало лише 7,3 тис. вільних робочих місць, на одне вільне робоче місце претендувало 30 безробітних громадян. Серед неактивного населення переважають жінки (61,8 %), 9 з 10 осіб – це міські мешканці. Але відносно загальної кількості населення відповідної демографічної групи розбіжності у співвідношенні між жінками і чоловіками, міським і сільським населенням не настільки значні – відповідно, 42,7 проти 30,8 %, 37,3 проти 36,1 %. Навантаження незайнятого населення на вільні робочі місця становило 2 особи на 1 вакансію. Не змінилося воно на місця робітників та посади службовців (1 та 3 особи відповідно). Проте на місця, що не потребують спеціальної підготовки, напруга зростає з 2 до 3 осіб, для працівників сільського господарства – з 6 до 8 осіб.

Рівень оплати праці у працівників сільського господарства найнижчий (майже вдвічі), порівняно з іншими галузями економіки. Через низький рівень заробітної плати, тривалі затримки з її виплати, застосування натуральної оплати праці, складну транспортну доступність до робочого місця значна частина наявних вільних робочих місць є непривабливою для безробітних громадян і тривалий час залишається вакантною.

За даними, приведеними Д. І. Тороповим, в українському селі 2/3 дітей у віці до 16 років проживають у сім'ях з доходом, нижчим за прожитковий мінімум, що негативно впливає на відтворення генофонду. Для порівняння, частка дітей, що проживають у бідності, в Данії становить 5 %, у Франції – 12 % [2].

На формування і відтворення людського капіталу, який на сучасному етапі є найважливішим чинником економічного, науково-технічного та соціального прогресу, впливає рівень доступності для людини основних матеріальних і соціальних благ, задоволення її матеріальних, соціальних і духовних потреб.

Важливі та необхідні умови відтворення людського капіталу – це якісне медичне обслуговування, що забезпечує збереження і поліпшення здоров'я людини, якісна освіта, що формує її інтелектуальний і творчий потенціал.

Покращання здоров'я нації, сприяння доступу до якісної освіти і знань – неодмінні складові підвищення добробуту громадян.

Можливість отримувати за місцем проживання відповідне медичне обслуговування та освіту – важливий чинник соціальної безпеки окремої особи, регіону та держави в цілому. За результатами проведеного вибіркового обстеження, на можливість отримувати медичне обслуговування та освіту вказало, відповідно, 56,0 та 58,8 % респондентів, причому простежується залежність незадовільних відповідей респондентів від місця проживання. Дані наведено в табл. 1 [3].

Відповіді респондентів свідчать, що незважаючи на більшість медичних послуг, яка офіційно залишається безкоштовною, основною проблемою доступу до системи охорони здоров'я слід визнати нестачу коштів у населення. Внаслідок загального низького рівня доходів медичні послуги залишаються недоступними для значної групи населення.

Таблиця 1

Оцінка можливостей отримати за місцем проживання відповідне медичне обслуговування та освіту, %

	Чи маєте ви можливість отримати відповідне медичне обслуговування за місцем проживання?		Чи маєте ви можливість отримати відповідну освіту за місцем проживання?	
	Так	Ні	Так	Ні
Міські поселення				

2005	42,8	57,2	43,9	56,1
2007	51,3	48,7	46,8	53,2
2008	50,4	49,6	48,9	51,1
Сільська місцевість				
2005	19,5	80,5	11,6	88,4
2007	21,4	78,6	7,4	92,6
2008	24,4	75,6	8,2	91,8

Крім того, недостатній рівень доходів обтяжується недосконалістю систем охорони здоров'я, що обмежує доступ до медичних послуг багатьох верств населення, особливо тих, хто мешкає на значній відстані від великих міст.

Високий у цілому освітній рівень населення України, який демонструють дані державних статистичних спостережень у галузі освіти, на думку населення, не означає відсутності проблем у освітній сфері. Відповіді респондентів свідчать, що доступність високоякісної освіти все більшою мірою визначається соціально-економічним статусом сім'ї, оскільки поширена та економічно обґрунтована практика фінансування навчання значної частини студентів за кошти домогосподарств.

Нині в центр усіх змін ставиться задоволення багатьох потреб людини, стимулювання її трудової та підприємницької ініціативи і забезпечення соціальної захищеності в умовах переходу до ринку. Економіка майбутнього має чітко виражену соціальну спрямованість на людину і служить забезпеченню матеріального добробуту людей і всебічного розвитку особистості [4]. Саме людина з її здібностями та прагненнями – головна рушійна сила розвитку, у тому числі й економічного [5]. Переважання соціального над економічним останніми роками відбивається в численних працях економістів, які висунули тезу “економіка для людини, а не людина для економіки”. Даний принцип має стати домінуючим у соціально-економічній політиці держави.

Серед проблем соціальної сфери села слід відзначити такі:

– по-перше, соціальна сфера на селі за радянських часів розвивалася переважно за рахунок державних коштів, а також коштів промислових і сільськогосподарських підприємств. У сучасних умовах як держава, так і діючі підприємства не мають фінансової можливості утримувати всю раніше функціонуючу соціальну сферу села;

– по-друге, в результаті різкого порушення паритетності доходів міста і села знизилася до негативних значень інвестиційна активність у соціальну сферу сільської місцевості;

– по-третє, украй низький рівень доходів, у тому числі й заробітної плати, призвів до падіння попиту на соціальні послуги в сільській місцевості;

– по-четверте, традиційним залишається відставання сільського господарства від інших галузей економіки.

В умовах, що склалися, необхідна принципово інша державна аграрна політика, яка приведе до вдосконалення соціальної політики села. Сучасна соціальна політика має тенденцію до сприяння сильній деформації демографічної структури. Нині кожен четвертий сільський житель України досяг пенсійного віку.

Молодь, а це, як правило, найбільш освічена частина населення, сприйнятлива до змін, прагне виїхати в місто. Як показують численні соціологічні опитування, молодь прагне в місто через те, що там більш облаштований побут, культура, а соціальне середовище здається привабливішим. Більш низький рівень матеріального стану в порівнянні з міським, вузькоспеціалізований характер сільськогосподарських професій призводить до того, що більшість молодих людей не пов'язують свою долю з життям і роботою на селі. Найбільш вагомим аргументом для сільської молоді в переїзді до міста є, як правило, не важка праця в сільському господарстві, а відсутність освітніх, соціально-побутових, культурних установ. Добробут населення, у тому числі й сільського, під час проведення економічних реформ має оцінюватися за його доходами, що зростатимуть в їх товарному забезпеченні. За цими критеріями можна певною мірою судити, наскільки досягнуто соціальних результатів реформування соціальної сфери.

Розглянемо зміни в сільській соціальній сфері. Деякі економісти в аналізі причин глибокої кризи аграрного сектора виділяють деформацію аграрних відносин у результаті економічної політики, що ігнорує об'єктивні закони і світову практику, різку ломку в ході аграрної реформи соціально-економічної структури, виробничих відносин у сільському господарстві та всього агропромислового комплексу, в якому спостерігається спад виробництва. Аграрна реформа на початку 90-х рр. припускала створення ефективної аграрної структури і перерозподіл землі на користь раціональнішого її використання в цілях відродження селянства під час задоволення його соціальних і економічних інтересів. З появою класу землевласників і землекористувачів виникла нова, а точніше, відновила традиційна форма селянського (фермерського) господарства. На жаль, вона не змогла, як очікувалося, забезпечити країну продовольством. У перші два роки початку фермерського руху більшість селян, що оформили господарства у власність, відмовилась від них, не зумівши подолати об'єктивних і суб'єктивних перешкод. Серед причин – слабка матеріальна база, недостатній доступ до банківського капіталу, відсутність досвіду і знань тощо.

Таким чином, домінування дрібної приватної форми власності не виправдало надій. Вважаємо, що в ситуації, яка склалася, необхідним є розвиток кооперації великих і дрібних виробничих фірм, що відображають ринкові потреби, удосконалення виробничої, ринкової і соціальної інфраструктури. Від її

розвитку й ефективності функціонування, врешті-решт, залежить ступінь задоволення зростаючих потреб населення – головної мети розвитку соціальної сфери. У перспективі об'єктивно відбудеться скорочення кількості робочої сили в агропромисловому секторі. Проте специфіка соціальної сфери села полягає в тому, що розрахунок має проводитися на все населення.

Економічна роль держави в розвитку агропромислового сектора і соціальної сфери села тепер принципово інша. Держава впливає на ці процеси економічними регуляторами: по-перше, державними замовленнями на продукцію АПК; по-друге, пільговим кредитуванням і пільговим оподаткуванням пріоритетних напрямів розвитку окремих галузей цього комплексу; по-третє, безпосередньою участю у відновленні зруйнованої соціальної інфраструктури села і регулюванням її функціонування.

Слід також підкреслити, що формування ефективного ринкового механізму може бути і за наявності державної власності та її регулювання на селі. Особливо важливе значення має створення пільгових умов для розвитку несільськогосподарських занять у регіонах, де сільськогосподарське виробництво в принципі не може забезпечити достатнього доходу. Ідеться про відродження промислової кооперації. Важливою частиною програмних заходів щодо подолання масової бідності на селі є посилення соціального захисту безробітних та бідних верств населення і, перш за все, родин з дітьми, для чого необхідним є справедливіше визначення прожиткового мінімуму різних демографічних груп сільських жителів з урахуванням особливостей їх праці та життя, а також відмінностей у споживчих цінах на товари і послуги в місті й на селі.

Якщо звернути увагу на соціальну інфраструктуру села на сучасному етапі розвитку ринкових відносин (охорона здоров'я, освіта, торгівля, побутове обслуговування, дороги тощо), то вона приходить у ще більший занепад. Наприклад, виробничий травматизм у селі у два рази вищий, ніж у промисловості, в три рази вищий, ніж у будівництві. Рівень і якість харчування людей на селі також продовжує знижуватися. Це, перш за все, пов'язано з оплатою праці, яка на селі незрівнянно нижча, ніж у місті. Надзвичайно низька оплата праці в сільському господарстві багато в чому гальмує розвиток соціальної сфери села.

Вважаємо, що необхідно замінити до цих пір існуючу оплату праці в сільському господарстві натуральними продуктами на справедливую грошову. Навіть тимчасові робочі часто отримують оплату в мішках цукровим піском або борошном. Слід позбавитися від сезонності робіт. Усе зазначене можливо за рахунок агропромислової інтеграції. У сучасних умовах, за постійного зростання рівня інфляції, необхідна індексація заробітної плати. Доцільно зберегти різні надбавки до заробітної плати сільським жителям, що є фахівцями соціальної сфери (надбавки “за сільську місцевість”). Подібна практика була за командної системи, і ми вважаємо, що її треба відновити. Покладені пільги ряду фахівців можна запропонувати на альтернативній основі – або пільги з комунальних послуг, або грошові виплати. Необхідна також гнучка система преміювання сільських працівників.

На селі у зв'язку зі станом макроекономічної нерівноваги в країні, занепадом сільського господарства закривається ряд підприємств (станції з виведення нових сортів, з аналізу ґрунтів, ступеня визрівання врожаю тощо). Висококваліфіковані робочі, що звільняються, не можуть працевлаштуватися в разі високого рівня безробіття. Тому і показники продуктивності падають.

Темпи зростання житлового фонду і середньої забезпеченості загальною площею одного жителя в сільській місцевості вищі, ніж у міській. Проте з розрахунку на фактично заселену площу забезпеченість сільського населення житлом нижча, ніж у місті, оскільки значна частина житлового фонду в селі порожня. За рівнем забезпеченості житлом, у тому числі й у сільській місцевості, Україна поступається більшості розвинених країн. Так, у Норвегії в середньому на одного жителя припадає 74 кв м загальної площі, у США – 65, у Швеції – 43, в Японії – 31 кв. м. Необхідно враховувати, що рівень забезпеченості житлом фермерів у цих країнах вищий, ніж у місті [6].

На селі 65–75 % усіх квартир не мають обов'язкового набору трьох основних видів інженерного забезпечення: централізованого водопостачання, каналізації і центрального опалювання. В Україні до цих пір не мають централізованого водопостачання 115 тис. сільських населених пунктів (77 %), 146 тис. сільських населених пунктів або 97 % від їх загальної кількості не мають каналізаційних споруд. У даний час більше 45 тис. сіл і селищ, більше 33 % об'єктів соціальної інфраструктури і лікувально-профілактичних установ не мають телефону [7].

Перспективи поліпшення житлових умов сільських жителів украї несприятливі, зважаючи на яскраво виражену тенденцію до скорочення житлового будівництва і об'єктів інженерного облаштування. Тому сільським жителям доводиться покращувати житлові умови самостійно.

Спроба забезпечення соціального захисту сільського населення через органи місцевого самоврядування і передача їм об'єктів соціальної інфраструктури виявилася невдалою через відсутність фінансових ресурсів.

Ще однією важливою проблемою є значний розрив у рівні товарообігу. Ніколи село не було забезпечене у пріоритетну чергу товарами. Із загального обсягу покупок більше п'ятої частини здійснюється в місті, що викликає додаткові витрати і втрати часу. І все це можна вважати ще одним аргументом, який підтверджує необхідність розвитку і стимулювання переробних підприємств на селі. У сучасних умовах потрібне відновлення на інших економічних умовах споживчої кооперації.

У сільській місцевості украї слабо розвинена мережа підприємств соціально-культурного призначення. Відчувається гостра нестача в школах і дошкільних установах. Найбільшою мірою залежним від цих послуг є непрацездатне населення: діти у віці до 16 років, чоловіки 60 років і старше, жінки 55 років і

старше. А це означає, що оплачувати повною мірою послуги соціальної сфери на селі переважна частина населення не в змозі.

Виділимо ще один аспект сільського життя – дороги, роль яких вирішальна на селі. Вони стали невідкладним елементом сільськогосподарського виробничого процесу, збереження якості продукції (швидкість доставки до місця переробки і реалізації). Ринок висуває суворі вимоги до якості і своєчасної доставки продукції. Крім того, дороги – це можливість задоволення сільськими жителями невідкладних соціальних потреб, зокрема вчасно викликані лікарі (у сільській місцевості часто один лікар або фельдшер на декілька населених пунктів). Без урахування дорожньо-транспортного чинника не можна прогнозувати розвиток соціальної інфраструктури в сільській місцевості. Транспорт і зв'язок для більшості сіл залишаються важливою соціальною проблемою.

З вищесказаного можна зробити висновок, що недоліки сучасної соціальної інфраструктури визначають соціальну напруженість, знижують мотивацію сільськогосподарської праці, сприяють посиленню міграції населення з села в місто.

Ступінь соціально-економічної рівноваги між містом і селом наочно виявляється у співвідношенні життєвого рівня, якості життя міського і сільського населення. Виникає необхідність зближення життєвого рівня того й іншого. Не можна не враховувати, що в сукупному доході сільської сім'ї істотну частку становить дохід від особистого господарства, який пов'язаний із значними трудовими і матеріальними витратами. В основному з цієї причини вільного часу в сільських жителів майже в 1,3 раза менше, ніж у міських.

Часто висловлюється думка про те, що сільські жителі здатні прожити безбідно за рахунок особистого підсобного господарства. Проте дослідження Центру моніторингу соціально-трудової сфери села показують, що продуктивність праці особистих підсобних господарств за період реформ знизилася більше ніж удвічі за рахунок скорочення обсягів виробництва, зростання собівартості, зниження платоспроможного попиту населення і труднощів зі збутом продукції. Залишкова товарність, особливо високоцінних продуктів харчування, забезпечується значною мірою за рахунок недоспоживання сільським населенням продуктів харчування і обумовлена браком грошової готівки для задоволення ще більш насущних потреб [8].

Ситуація невизначеності й нестабільності, викликана особливостями перехідного періоду, спричиняє психологічну напруженість більшої частини суспільства, у тому числі й сільського. Нормою стало очікування допомоги від держави, люди часто перестали докладати необхідних зусиль для розв'язання своїх проблем. Практика показує, якщо така ситуація залишається довгий час, то відбувається наростання пасивної особистісної позиції, небажання самостійного рішення виникаючих життєвих проблем. Тому необхідне становлення і розвиток соціально-психологічної підтримки населення, комплексний підхід до розв'язання проблем соціальної сфери на селі й активна участь у цьому процесі не тільки держави, але й виробничих колективів, самих сільських жителів.

За останні роки в сільському соціальному середовищі відбуваються істотні негативні зміни: сільські жителі стали більше потребувати медичної допомоги. Коефіцієнт смертності на селі на 20 % більший, ніж у місті, тривалість життя скоротилася на 2,1 рока. Серед причин смертності працездатного сільського населення в Україні на першому місці нещасні випадки, отруєння і травми (40,4 %), на другому – хвороби органів кровообігу (27,3 %), на третьому – злоякісні пухлини (14,1 %). Істотно підвищилася смертність через хвороби органів травлення (в 1,4 раза). Наслідком серйозного тривалого психоемоційного і соціального стресу, який відчуває велика частина сільського населення, посилення його алкоголізації є швидке зростання смертності від самогубств (на 44 %), що в 1,5 раза вище, ніж у місті. За темпами збільшення психічних захворювань село на 23 % перевищує міські показники. Кількість розумово відсталих зі встановленим діагнозом на селі зросла в 1,8 раза [3].

Однак є позитивні результати за деякими напрямками. Останніми роками проводиться аналіз стану соціальної сфери на селі, який відображає чутливі місця в її розвитку, що потребують зростання проблем за допомогою прямих і непрямих заходів економічного регулювання. Постійно переглядаються і відпрацьовуються критерії розвитку соціальної сфери, виходячи не з абсолютних показників, а з відносних характеристик реалізації соціальних потреб населення. Посилюється адресна спрямованість соціальних виплат. Держава відчула реальну загрозу національній безпеці в сучасному стані села. Необхідний комплексний підхід до розв'язання даної проблеми, поєднання фінансування за рахунок державного бюджету, позабюджетних фондів, коштів юридичних і фізичних осіб. Бюджетні кошти повинні виділятися селу цільовим чином і піддаватися суворому контролю та звітності. Доступ громадян до них має бути забезпечено всім, незалежно від сфери зайнятості й місця мешкання (центральне поселення або периферійне). Акцент має бути зроблено на становленні соціальної державності, забезпеченні ринкової і глобальної соціальної стабільності.

Висновки. Аналіз сучасного стану і процесу функціонування соціальної сфери села дає можливість сформулювати її особливості.

1. Незацікавленість ринкових, комерційних структур у розміщенні та розвитку практично всього спектра соціальних послуг. Низький рівень попиту на платні соціальні послуги на селі, порівняно з міською місцевістю.

2. Структура соціальних послуг села принципово інша, порівняно з містом. Територіальна роз'єднаність, різна щільність населення в селах і селищах не дають можливостей створення і функціонування в них усього комплексу послуг у соціальній сфері.

3. Економічно і соціально ефективна концентрація всієї необхідної соціальної інфраструктури у районних та інших більш крупних сільських місцевостях. Тому, як наслідок, на перший план виходить розвиток транспортних мереж і зв'язку.

Виявлені особливості дають можливість стверджувати, що в осяжній перспективі розвиток соціальної сфери села об'єктивно потребує вдосконалення державного регулювання соціальною сферою сільської місцевості.

Література

1. Козюра І. В. Місцеве самоврядування в Україні (становлення та еволюція) [Текст] : навч. посіб. / І. В. Козюра, О. Н. Лебединська. – Ужгород : Патент, 2003. – 224 с.
2. Лібанова Е. Подолання бідності: погляд науковця [Текст] / Е. Лібанова // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 7. – С. 26.
3. Барсуков А. В. Соціальна політика країн ЄС [Текст] / Барсуков А. В. : зб. наук. пр. / НДЕІ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України. – 2005. – С. 49–54. – (Формування ринкових відносин в Україні ; вип. 2 (45).
4. Гошовська В. А. Соціальна домінанта національної безпеки [Текст] / В. А. Гошовська // Стратегічна панорама. – 2003. – № 2. – С. 94–99.
5. Горбунова-Рубан С. О. Кризові фактори змін якості життя [Текст] / Горбунова-Рубан С. О. : зб. наук. пр. ; [відп. за вип. проф. Л. Г. Сокурянська]. – Х. : Вид. центр Харк. нац. універ. ім. В. Н. Каразіна, 2002. – С. 419.
6. Гриньова О. Ступінь цивілізованості держави визначається рівнем соціального захисту її громадян [Текст] / О. Гриньова // Соціальний захист. – 2002. – № 6. – С. 44–48.
7. Якубенко В. Принципи соціальної держави [Текст] / В. Якубенко // Право України. – 2002. – № 6. – С. 33–38.